

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫ СТУДЕНТТЕРІНДЕ АКАДЕМИЯЛЫҚ АДАЛДЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ

Сагинбаева Анар Жуматовна

anargul202180@gmail.com

7M01101 - Педагогика және психология білім бағдарламасының I курс магистранты, Х. Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау қ., Қазақстан Республикасы Ғылыми жетекшісі, п.ғ.к., профессор - Койшигулова Л.Е.

Аңдатпа. Мақалада жоғары оқу орны студенттерінде академиялық адалдық құндылықтарын қалыптастырудың педагогикалық шарттары кешенді ғылыми тұрғыда қарастырылады. Қазіргі жоғары білім беру кеңістігінде академиялық адалдық білім сапасының маңызды индикаторы ретінде танылып, студенттердің интеллектуалдық дербестігін, ғылыми жауапкершілігін және этикалық ұстанымдарын айқындайтын негізгі факторлардың бірі болып табылады. Осыған байланысты зерттеудің мақсаты – академиялық адалдықты қалыптастыруға ықпал ететін тиімді педагогикалық шарттарды анықтау, олардың мазмұнын теориялық тұрғыда негіздеу және тәжірибелік жолмен нәтижелілігін дәлелдеу болып табылады.

Зерттеу аралас әдіснамаға (сандық және сапалық) негізделіп, жоғары оқу орны студенттерінің академиялық мінез-құлқы, құндылықтық бағдарлары, плагиатқа көзқарасы және оқытушылардың педагогикалық тәжірибесі кешенді түрде талданды. Эмпирикалық бөлімде эксперименттік және бақылау топтары салыстырылып, арнайы ұйымдастырылған педагогикалық ықпалдардың әсері анықталды. Атап айтқанда, академиялық адалдыққа бағытталған білім беру модулі, интерактивті оқыту әдістері (кейс-талдау, пікірталас), цифрлық құралдарды (Turnitin) қолдану және рефлексиялық практикалар студенттердің академиялық мәдениетін қалыптастырудағы тиімді құралдар ретінде қарастырылды.

Зерттеу нәтижелері академиялық адалдықты қалыптастырудың тиімділігі оның жүйелілігіне, яғни педагогикалық, тұлғалық және институционалдық факторлардың өзара үйлесімді әрекетіне байланысты екенін көрсетті. Эксперименттік топта академиялық адалдық деңгейінің айтарлықтай артуы, плагиат көрсеткішінің төмендеуі және студенттердің этикалық жауапкершілігінің күшеюі анықталды. Сонымен қатар студенттердің академиялық жазу дағдыларының жақсаруы, өзіндік жұмысқа деген жауапкершілігінің артуы және рефлексиялық қабілеттерінің дамуы сапалық өзгерістер ретінде тіркелді. Зерттеу академиялық адалдықты қалыптастыруды тек бақылау немесе жазалау механизмі ретінде емес, студенттің ішкі құндылықтық жүйесін қалыптастыруға бағытталған педагогикалық үдеріс ретінде қарастыру қажеттігін негіздейді. Практикалық тұрғыдан алғанда, жоғары оқу орындарында академиялық адалдық мәдениетін қалыптастыру үшін арнайы оқу модульдерін енгізу, цифрлық бақылау және талдау құралдарын жүйелі пайдалану, сондай-ақ оқыту үдерісінде рефлексия мен сыни ойлауды дамытуға бағытталған әдістерді кеңінен қолдану ұсынылады.

Түйін сөздер: академиялық адалдық, педагогикалық шарттар, жоғары білім беру, академиялық мәдениет, плагиат, құндылықтық бағдар, рефлексия, цифрлық құралдар.

Кіріспе

Қазіргі жаһандану жағдайында жоғары білім беру жүйесінің сапасы тек

кәсіби құзыреттілік деңгейімен ғана емес, сонымен қатар білім алушылардың академиялық адалдық қағидаларын ұстану дәрежесімен де айқындалады. Соңғы онжылдықтағы халықаралық зерттеулер академиялық адалдықтың жоғары білім беру сапасының ажырамас компоненті екенін дәлелдейді. Мәселен, Триша Бертрам Галлант академиялық адалдықты білім беру ұйымдарының этикалық экожүйесінің өзегі ретінде қарастырып, оның тек ережелер жиынтығы емес, институционалдық мәдениет пен тұлғалық жауапкершілікке негізделген кешенді феномен екенін атап өтеді. Ал Томас Бретаг жүргізген зерттеулерде академиялық адалдықтың сақталуы білім сапасын арттырумен тікелей байланысты екені көрсетіліп, адалдық мәдениеті қалыптасқан университеттерде студенттердің оқу нәтижелері мен ғылыми өнімділігі жоғары болатыны дәлелденген [1].

Академиялық адалдық ұғымы қазіргі педагогикалық ғылымда студенттің интеллектуалдық дербестігін, авторлық жауапкершілігін және ғылыми этиканы сақтауын қамтамасыз ететін құндылықтық бағдар ретінде түсіндіріледі. Тереза Фишман академиялық адалдықтың негізінде адалдық, сенім, әділдік, құрмет және жауапкершілік сияқты әмбебап құндылықтар жатқанын атап өтеді. Бұл тұрғыдан алғанда, академиялық адалдық сыртқы бақылау нәтижесі емес, тұлғаның ішкі моральдық ұстанымдарының көрінісі ретінде қалыптасуы тиіс.

Сонымен қатар, академиялық адалдық мәселесі студенттердің мінез-құлқын түсіндіретін әлеуметтік-педагогикалық теориялармен де тығыз байланысты. Лев Выготскийдің әлеуметтік-мәдени теориясына сәйкес, тұлғаның құндылықтары әлеуметтік

өзара әрекет барысында қалыптасады, яғни академиялық адалдық та оқыту ортасының ерекшеліктеріне тәуелді. Ал Альберт Бандура әлеуметтік үйрену теориясында мінез-құлықтың модельдеу арқылы қалыптасатынын дәлелдей отырып, оқытушының академиялық мәдениетті ұстануы студенттер үшін шешуші фактор болатынын негіздейді [2].

Қазақстандық жоғары оқу орындарының тәжірибесі көрсетіп отырғандай, академиялық адалдық мәселесі бүгінгі таңда ерекше өзектілікке ие. Плагиат, дайын жұмыстарды пайдалану, бақылау формаларында көшіру сияқты құбылыстар тек жеке студенттің оқу нәтижесіне ғана емес, тұтас білім беру жүйесінің беделіне және сапасына кері ықпал етеді. Бұл туралы Кэрол Парк зерттеулерінде де айтылып, академиялық бұзушылықтардың кең таралуы көбінесе студенттердің академиялық жазу дағдыларының жеткіліксіздігімен және талаптардың дұрыс түсіндірілмеуімен байланысты екені көрсетілген.

Осыған байланысты академиялық адалдықты студент тұлғасының ішкі ұстанымына айналдыруға бағытталған педагогикалық шарттарды айқындау ғылыми және практикалық тұрғыдан маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Қазіргі зерттеулер (Т. Бретаг, Т. Бертрам Галлант, Т. Фишман) академиялық адалдықты тиімді қалыптастыру үшін институционалдық саясат, педагогикалық қолдау және студенттің рефлексиялық дамуының бірлігін қамтамасыз ету қажет екенін көрсетеді. Сондықтан бұл зерттеу жоғары оқу орны студенттерінде академиялық адалдық құндылықтарын қалыптастырудың тиімді педагогикалық шарттарын анықтауға және олардың нәтижелілігін тәжірибелік тұрғыда негіздеуге бағытталған [3].

Зерттеу аралас (сандық және сапалық) әдіснама негізінде ұйымдастырылды, бұл академиялық адалдық құндылықтарының қалыптасу үдерісін кешенді түрде талдауға мүмкіндік берді. Зерттеу базасы ретінде Қазақстанның екі жоғары оқу орны таңдалып, жалпы іріктеме көлемі $N = 60$ студентті (1–3 курс) қамтыды. Оның ішінде 30 студент эксперименттік топқа, ал 30 студент бақылау тобына бөлінді. Сонымен қатар зерттеу сапасын арттыру мақсатында 10 оқытушы қатыстырылып, олардың педагогикалық тәжірибесі мен академиялық адалдықты қалыптастырудағы рөлі қосымша дерек көзі ретінде қарастырылды.

Зерттеу бірнеше өзара байланысты кезеңдер арқылы жүзеге асырылды. Алғашқы диагностикалық кезеңде студенттердің академиялық адалдық деңгейі, плагиатқа деген көзқарасы және көшіру әрекеттерінің жиілігі анықталды. Бұл үшін 25 сұрақтан тұратын Likert шкаласына негізделген сауалнама қолданылып, студенттердің академиялық мінез-құлқы мен құндылықтық бағдарлары сандық көрсеткіштер арқылы өлшенді. Сонымен қатар бастапқы жазба жұмыстарын талдау арқылы плагиат деңгейі анықталып, академиялық жазу дағдыларына баға берілді [4].

Қалыптастырушы кезеңде эксперименттік топқа бағытталған арнайы педагогикалық ықпалдар енгізілді. Атап айтқанда, академиялық адалдыққа арналған 8 апталық білім беру модулі жүзеге асырылып, оның мазмұнына академиялық жазу негіздері, дереккөздермен жұмыс істеу мәдениеті және плагиаттың алдын алу жолдары енгізілді. Сонымен қатар кейс- талдау және пікірталас әдістері арқылы студенттердің этикалық ойлау қабілеті мен сыни талдау дағдылары дамытылды. Оқу үдерісінде Turnitin жүйесі қолданылып, студенттер өз жұмыстарындағы сәйкестіктерді анықтап, қателерін түзетуге мүмкіндік алды. Бұған қоса, рефлексиялық күнделік жүргізу арқылы студенттердің өз әрекеттерін бағалау және академиялық жауапкершілікті саналы түрде түсінуі қамтамасыз етілді. Бақылау тобында дәстүрлі оқыту әдістері өзгеріссіз қалдырылды [5].

Қорытынды кезеңде қайта диагностика жүргізіліп, бастапқы және соңғы нәтижелер салыстырылды. Бұл кезеңде сандық деректермен қатар сапалық мәліметтер де талданып, студенттердің академиялық адалдыққа деген көзқарасындағы өзгерістер анықталды. Зерттеу барысында қолданылған құралдарға академиялық адалдық деңгейін өлшеуге арналған шкала, Turnitin жүйесі арқылы плагиатты анықтау және жартылай құрылымдалған сұхбат әдісі кірді. Алынған деректерді өңдеу барысында дескриптивті статистика, Студенттің t-критерийі және Пирсон корреляция коэффициенті қолданылып, эксперименттік және бақылау топтары арасындағы айырмашылықтардың статистикалық мәнділігі анықталды. Осылайша,

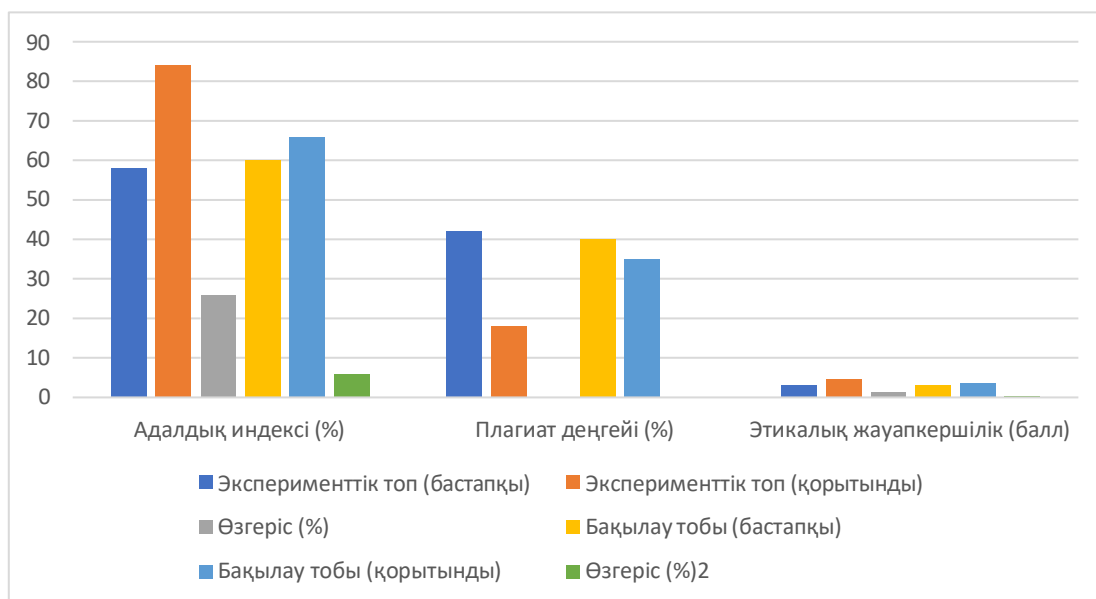
қолданылған әдіснама академиялық адалдық құндылықтарын қалыптастырудың педагогикалық шарттарының тиімділігін ғылыми тұрғыда негіздеуге мүмкіндік берді.

Нәтижелер

Зерттеу нәтижелері академиялық адалдық құндылықтарын қалыптастыруға бағытталған педагогикалық ықпалдардың жоғары тиімділігін айқын көрсетті. Сандық деректерді салыстырмалы талдау эксперименттік және бақылау топтары арасындағы елеулі айырмашылықтарды анықтауға мүмкіндік берді [6].

Кесте 1 – Академиялық адалдық көрсеткіштерінің динамикасы

Көрсеткіш	Эксперименттік топ (бастапқы)	Эксперименттік топ (қорытынды)	Өзгеріс (%)	Бақылау тобы (бастапқы)	Бақылау тобы (қорытынды)	Өзгеріс (%)
Адалдық индексі (%)	58	84	+26	60	66	+6
Плагиат деңгейі (%)	42	18	-24	40	35	-5
Этикалық жауапкершілік (балл)	3,1	4,5	+1,4	3,2	3,6	+0,4

Сурет 1 - Академиялық адалдық көрсеткіштерінің динамикасы

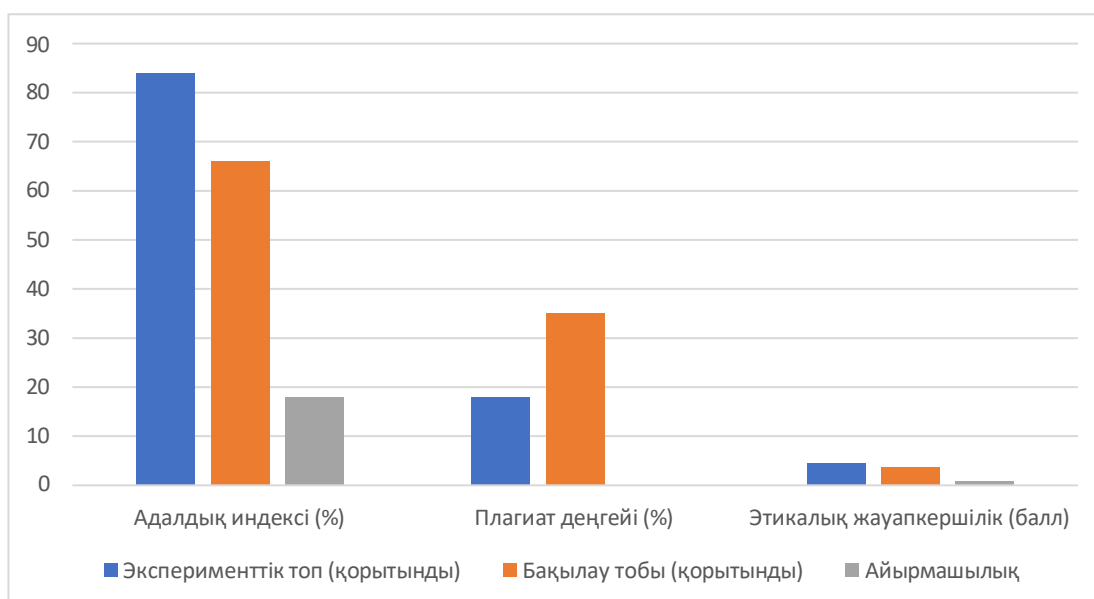
Атап айтқанда, эксперименттік топта академиялық адалдық индексі бастапқы кезеңдегі 58%-дан қорытынды кезеңде 84%-ға дейін өсті, яғни өсім 26 пайыздық тармақты құрады. Бұл көрсеткіш студенттердің академиялық нормаларды түсінуі мен ұстануының айтарлықтай артқанын білдіреді. Ал бақылау тобында бұл көрсеткіш небәрі 60%-дан 66%-ға дейін ғана жоғарылап, өзгеріс динамикасының әлдеқайда төмен екені байқалды [7].

Плагиат деңгейінің өзгерісі де зерттеудің маңызды нәтижелерінің бірі болды. Эксперименттік топта плагиат көрсеткіші 42%-дан 18%-ға дейін төмендеп, екі еседен астам қысқарды. Бұл педагогикалық шарттардың, әсіресе цифрлық бақылау құралдары мен академиялық жазу дағдыларын дамытуға бағытталған жұмыстардың тиімділігін дәлелдейді. Бақылау тобында плагиат деңгейі 40%-дан 35%-ға дейін ғана төмендеп, айтарлықтай өзгеріс байқалмады. Осылайша, эксперименттік топтың нақты нәтижеге бағытталғаны анықталды.

Этикалық жауапкершілік деңгейінің динамикасы да ерекше назар аудартады. Эксперименттік топта бұл көрсеткіш 3.1-ден 4.5-ке дейін өсіп, студенттердің академиялық мінез-құлқының сапалық тұрғыдан өзгергенін көрсетті. Бұл студенттердің тек сыртқы бақылауға емес, ішкі құндылықтарға сүйене отырып әрекет ете бастағанын білдіреді. Бақылау тобында көрсеткіш 3.2-ден 3.6-ға дейін ғана өсіп, өзгерістің шектеулі сипатын көрсетті.

Кесте 2 – Эксперименттік және бақылау топтарының салыстырмалы нәтижелері

Көрсеткіш	Эксперименттік топ (қорытынды)	Бақылау тобы (қорытынды)	Айырмашылық
Адалдық индексі (%)	84	66	+18
Плагиат деңгейі (%)	18	35	-17
Этикалық жауапкершілік (балл)	4,5	3,6	+0,9

Сурет 2 - Эксперименттік және бақылау топтарының салыстырмалы нәтижелері Статистикалық өңдеу нәтижелері алынған айырмашылықтардың

кездейсоқ емес екенін

дәлелдеді. Стьюденттің t-критерийі бойынша $t = 3.87$ мәні анықталып, $p < 0.01$ деңгейінде статистикалық мәнділік тіркелді. Бұл эксперименттік топтағы өзгерістердің жоғары сенімділікпен жүзеге асқанын көрсетеді. Сонымен қатар Пирсон корреляция коэффициенті $r = 0.62$ деңгейінде анықталып, академиялық адалдық пен рефлексия деңгейі арасында орташа күшті оң байланыс бар екенін көрсетті. Бұл нәтиже рефлексиялық практикалардың студенттердің академиялық мінез-құлқына тікелей әсер ететін маңызды фактор екенін дәлелдейді.

Кесте 3 – Статистикалық талдау нәтижелері

Көрсеткіш	Мәні	Түсіндірме
t-критерий (Стьюдент)	3.87	Айырмашылық статистикалық мәнді
p-деңгейі	< 0.01	Жоғары сенімділік деңгейі
Пирсон корреляциясы (r)	0.62	Орташа күшті оң байланыс
Байланыс бағыты	Оң	Рефлексия артқан сайын адалдық өседі

Сапалық талдау нәтижелері сандық көрсеткіштерді толықтыра отырып, зерттеудің терең мазмұндық қырларын ашты. Эксперименттік топ студенттері плагиаттың мәнін формалды бұзушылық ретінде емес, академиялық этиканы бұзатын әрекет ретінде түсіне бастағанын көрсетті. Сұхбат барысында студенттердің көпшілігі өз еңбегінің құндылығын сезінгенін, дереккөздермен дұрыс жұмыс істеудің маңызын түсінгенін атап өтті. Сонымен қатар олардың өзіндік жұмысқа деген жауапкершілігі артқаны, тапсырмаларды орындауда дербестікке ұмтылысы күшейгені байқалды [8].

Академиялық жазу дағдыларының дамуы да сапалық өзгерістердің маңызды көрсеткіші болды. Эксперименттік топ студенттері дәйексөз келтіру, парафраз жасау, дереккөздерді рәсімдеу сияқты дағдыларды меңгеріп, жазба жұмыстардың сапасын арттырды. Turnitin жүйесін қолдану арқылы студенттер өз қателіктерін көріп, оларды түзетуге үйренді, бұл өз кезегінде оқу процесін өзін-өзі реттеуге

бағытталған сипатқа ие етті.

Алынған нәтижелер академиялық адалдықты қалыптастырудың педагогикалық шарттары жүйелі және мақсатты түрде ұйымдастырылған жағдайда студенттердің мінез- құлқы мен құндылықтық бағдарларында елеулі оң өзгерістер болатынын дәлелдейді. Эксперименттік ықпал тек білім деңгейін арттырып қана қоймай, студенттердің академиялық мәдениетін қалыптастыруға және олардың тұлғалық дамуына ықпал ететін маңызды фактор ретінде көрінді.

Талқылаулар

Алынған нәтижелерді терең талдау академиялық адалдықты қалыптастыру үдерісінің тиімділігі оның жүйелілігіне, мақсатты ұйымдастырылуына және педагогикалық шарттардың кешенді ықпалына тікелей тәуелді екенін айқын көрсетті. Зерттеу барысында анықталған сандық және сапалық өзгерістер академиялық адалдықты тек формалды талап немесе әкімшілік бақылау құралы ретінде қарастыру жеткіліксіз екенін дәлелдейді. Керісінше, ол студенттің тұлғалық дамуының, құндылықтық бағдарларының және оқу әрекетін ұйымдастыру тәсілдерінің өзара байланысқан нәтижесі ретінде қалыптасады [9].

Зерттеу нәтижелері студенттердің академиялық мінез-құлқы олардың ішкі құндылықтық ұстанымдарымен тығыз байланысты екенін нақты көрсетті. Эксперименттік топта байқалған өзгерістер плагиатты азайту немесе ережелерді сақтау деңгейімен ғана шектелмей, студенттердің академиялық әрекетке деген көзқарасының трансформациясын көрсетті. Бұл академиялық адалдықтың сыртқы реттелетін мінез-құлықтан ішкі реттелетін моральдық нормалар жүйесіне өткенін білдіреді. Осы тұрғыдан алғанда, академиялық адалдықты қалыптастыруда құндылыққа негізделген білім беру тәсілдерінің маңызы ерекше. Бұл идея Тереза Фишман еңбектерінде де көрініс тауып, академиялық адалдықтың негізгі тірегі ретінде ішкі жауапкершілік пен этикалық сана көрсетіледі.

Интерактивті педагогикалық әдістердің әсерін талдау олардың академиялық адалдықты қалыптастырудағы шешуші рөлін көрсетті. Кейс-талдау, пікірталас және рефлексия сияқты әдістер студенттердің дайын ақпаратты қабылдауын емес, оны сыни тұрғыдан өңдеуін, бағалау қабілетін және өз ұстанымын негіздеуді талап етеді. Бұл өз кезегінде академиялық шешім қабылдау сапасын арттырады. Мұндай нәтижелер Лев Выготскийдің әлеуметтік-мәдени теориясымен сәйкес келеді, онда таным мен құндылықтар әлеуметтік өзара әрекет арқылы қалыптасатынын негізделген. Сонымен қатар Альберт Бандура ұсынған әлеуметтік үйрену теориясы тұрғысынан алғанда, студенттердің мінез-құлқы оқу ортасындағы үлгілер мен өзара әрекет арқылы қалыптасатынын байқалады [10].

Цифрлық құралдардың, әсіресе Turnitin жүйесінің қолданылуы зерттеу барысында ерекше тиімді педагогикалық тетік ретінде анықталды. Дәстүрлі көзқараста мұндай жүйелер көбіне бақылау және жазалау құралы ретінде қабылданса, зерттеу нәтижелері оның оқыту құралы ретіндегі әлеуетін көрсетті. Студенттер өз жұмыстарындағы сәйкестіктерді көре отырып, қателерін түзетуге, дұрыс дәйексөз келтіруге және академиялық жазу мәдениетін меңгеруге мүмкіндік алды. Бұл өз кезегінде өзін-өзі реттеу дағдыларының қалыптасуына ықпал етті. Аталған нәтижелер Томас Бретаг зерттеулерінде көрсетілген академиялық адалдықты қамтамасыз етудің алдын алу және оқытуға бағытталған тәсілдерінің тиімділігін растайды.

Зерттеу нәтижелері оқытушының тұлғалық және кәсіби позициясының маңыздылығын да айқын көрсетті. Эксперименттік топта оқытушылардың академиялық адалдық қағидаларын жүйелі түрде түсіндіруі, өз тәжірибесінде үлгі көрсетуі және студенттермен ашық диалог орнатуы оң нәтижелерге алып келді. Бұл жағдай академиялық мәдениеттің «жасырын оқу бағдарламасы» (hidden curriculum) арқылы берілетінін көрсетеді, яғни студенттер тек ресми мазмұн арқылы емес,

оқытушының мінез-құлқы мен кәсіби этикасы арқылы да үйренеді. Осы тұрғыдан алғанда, оқытушы академиялық адалдықтың негізгі тасымалдаушысы және мәдениет қалыптастырушы агент ретінде қарастырылады.

Сонымен қатар алынған нәтижелер академиялық адалдықты қалыптастыру тек жеке пән немесе жеке оқытушы деңгейінде емес, институционалдық деңгейде жүйелі қолдауды қажет ететінін дәлелдейді. Университеттің академиялық саясаты, ішкі нормативтік құжаттар, академиялық кодекс және тұрақты мониторинг жүйесі студенттердің мінез-құлқын реттеудің маңызды құралдары болып табылады. Алайда зерттеу көрсеткендей, бұл механизмдер тек бақылау функциясын орындаумен шектелмеуі тиіс, олар білім беру және алдын алу сипатында ұйымдастырылуы қажет. Бұл тұжырым Триша Бертрам Галлант еңбектерінде ұсынылған «академиялық адалдық экожүйесі» концепциясымен үндеседі, онда институционалдық саясат, педагогикалық тәжірибе және студенттің тұлғалық дамуы біртұтас жүйе ретінде қарастырылады.

Қорытынды

Жүргізілген зерттеу жоғары оқу орны студенттерінде академиялық адалдық құндылықтарын қалыптастырудың тиімділігі жүйелі, мақсатты және ғылыми негізделген педагогикалық шарттарды кешенді түрде жүзеге асыруға тікелей тәуелді екенін дәлелдеді. Алынған нәтижелер академиялық адалдықтың тек формалды нормалар жиынтығы емес, студенттің тұлғалық дамуы мен кәсіби қалыптасуының маңызды құрамдас бөлігі екенін айқындады. Бұл құндылықтың тұрақты қалыптасуы білім беру үдерісінің мазмұнына, оқыту әдістеріне, цифрлық құралдарды қолдану деңгейіне және институционалдық қолдауға байланысты жүзеге асады.

Зерттеу барысында академиялық адалдықты қалыптастыру кешенді педагогикалық ықпалдарды талап ететіні анықталды. Әсіресе интерактивті және рефлексиялық әдістерді жүйелі қолдану студенттердің сыни ойлауын дамытып қана қоймай, олардың академиялық мінез-құлқын саналы түрде реттеуіне ықпал ететіні дәлелденді. Сонымен қатар цифрлық құралдарды, соның ішінде плагиатты анықтау жүйелерін оқу процесіне енгізу студенттердің академиялық жазу мәдениетін қалыптастыруда және академиялық бұзушылықтардың алдын алуда жоғары тиімділік көрсетті. Бұл құралдар бақылау функциясымен қатар, оқыту және өзін-өзі түзету механизмі ретінде маңызды рөл атқаратыны анықталды.

Зерттеу нәтижелері оқытушының тұлғалық үлгісінің ерекше маңызға ие екенін де көрсетті. Оқытушының академиялық мәдениетті ұстануы, әділ бағалау жүргізуі және студенттермен ашық кәсіби қарым-қатынас орнатуы академиялық адалдықты қалыптастырудың маңызды факторы болып табылады. Сонымен қатар университет деңгейінде жүргізілетін институционалдық саясат, академиялық кодекстер мен тұрақты мониторинг жүйесі академиялық мәдениетті нығайтуда шешуші рөл атқарады.

Практикалық тұрғыдан алғанда, жоғары оқу орындарында академиялық адалдықты тиімді қалыптастыру үшін оқу бағдарламаларына арнайы білім беру модульдерін енгізу, цифрлық бақылау және талдау жүйелерін жүйелі пайдалану, сондай-ақ студенттердің рефлексиялық және өзін-өзі реттеу дағдыларын дамытуға бағытталған педагогикалық технологияларды кеңінен қолдану ұсынылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2022.
2. ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігі. Академиялық адалдық қағидалары. – Астана, 2020.
3. Bretag T. Academic Integrity in Higher Education. – Springer, 2016.
4. Macfarlane B., Zhang J. Academic Integrity: A Review. – Journal of

Higher Education, 2014.

5. Fishman T. The Fundamental Values of Academic Integrity. – Clemson University, 2014.
6. Bertram Gallant T. Creating the Ethical Academy. – Routledge, 2017.
7. Park C. In Other (People's) Words: Plagiarism. – Assessment & Evaluation, 2003.
8. Carroll J. A Handbook for Deterring Plagiarism. – Oxford, 2007.
9. Eaton S. Academic Integrity During COVID-19. – Springer, 2021.
10. Vygotsky L.S. Mind in Society. – Harvard University Press, 1978.